

ממעשה להלכה: גזירת תאוריה צבאית מתפיסת הלחימה של צה"ל במהלך "חיצו הצפון"

חרף הצהרת חזבאללה בתחילת המלחמה שכל עוד המלחמה בעזה נמשכת יימשכו תקיפות חזבאללה, הצטברו כלל הפגיעות בו למסה קריטית שהביאה אותו להסכים להסדרה. לנוכח יעילות שיתוק מרכזי הכובד של חזבאללה, שנשענה על שימוש יעיל בתפיסת חמש הטבעות של וורדן, אפשר להסיק שאופן פעולה זה עשוי להניב פירות גם במבצעים עתידיים של ישראל מול יריביה

לוחמים במהלך התמרון הקרקעי בדרום לבנון, אוקטובר 2024. בהיעדר תאוריה צבאית מוצקה, שמספקת מסגרת מחשבתית רחבה והכרחית להבנת המלחמה, נפער חלל רעיוני המשאיר את המפקדים ללא מצפן ברור. צילום: דו"ץ

שבהיעדר תאוריה מנחה: בלא הנחיה אופרטיבית ברורה, ההישגים הטקטיים ברצועת עזה נותרו מבודדים ולא התגבשו להכרעה אסטרטגית מובהקת. עובדה זו מצביעה על כך שתאוריה צבאית מגובשת היא תנאי מקדים ליכולתו של צבא לגבש דוקטרינה יעילה ולנהל מערכה מוצלחת.

האויב משלב בין התקפה להגנה בכל רמות המלחמה, ובשעה שהוא מגן על נכסיו ומנסה להקשות על התמרון, הוא יכול לתקוף מטרות בעומק ישראל. המאמץ שלו להבטיח את שרידות נכסיו האסטרטגיים נעשה על ידי פיזור, הסתרתם והטמעתם באזורים שאוכלוסייה אזרחית נמצאת בהם

לפיכך, מטרתו של מאמר זה לנתח את ההתמודדות המוצלחת של צה"ל מול חזבאללה במסגרת מלחמת "חרבות ברזל", ולגזור מכך מענה תאורטי-תפיסתי. בחלקו הראשון של

באופן כללי, צבאות נדרשים לנתח את התנסויותיהם המבצעיות ולחתור לגיבוש תאוריה צבאית או שילוב של תאוריות ותפיסות, שדרך לימוד עקרוניתיהן אפשר יהיה לגבש תהליכי בניין כוח, כתיבת תורות לחימה ואף תפיסות הפעלה. בסיס תאורטי נחוץ לארגון הצבאי כדי להתגבר על אי-הוודאות המאפיינת את המציאות בכל רמות המלחמה. לפי קלאוזביץ, מטרתה הראשונית של התאוריה היא להבהיר מושגים ורעיונות סבוכים ולשפוך אור בהיר על תופעת המלחמה, ובכך לאפשר הבחנה בין העיקר לטפל. תאוריה צבאית מוצקה אף מספקת מסגרת מחשבתית רחבה והכרחית להבנת המלחמה, ואילו בהיעדרה נפער חלל רעיוני המשאיר את המפקדים ללא מצפן ברור.

לנוכח האתגרים המשתנים שעומדים בפני צה"ל בשנים האחרונות, ובייחוד על רקע מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר 2023, מודגמת נחיצותה של תאוריה כזו עבור צה"ל ביתר שאת. הכשלים שהתגלו בתגובת ישראל למתקפה זו, כמו גם אופן ניהול המלחמה שפרצה בעקבותיה, המחישו את הסכנה

ד"ר פנינה שוקר, מרצה בתוכנית אדי"ב
(אסטרטגיה, דיפלומטיה וביטחון) במרכז
האקדמי שלם וחברת פורום דבורה

ד"ר טל טובי, מרצה בכיר במחלקה
להיסטוריה באוניברסיטת בר-אילן

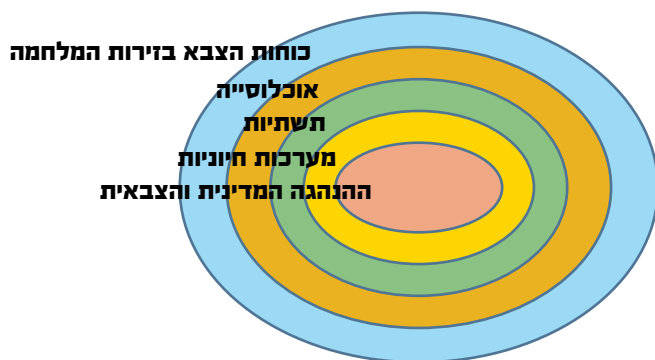
בעיקר באמצעות טילי נ"ט אך גם על ידי ירי מרגמות וצלפים. ההגנה, בממד האסטרטגי שלה, יכולה להשתמש בכטב"מים, ברחפנים, בלוחמה אלקטרונית ובסייבר, במטרה ליצור אזור מנוע גישה (Anti-Accesses/Area Denial [A2/AC]) כלפי כוחות קרקע, אוויר וים.

כך יכול האויב למצות את יתרונות הדומיננטיות של האש המדויקת, תוך שהוא מצמצם את פגיעותו לאש המדויקת של צה"ל. שילוב זה, המאפשר לפגוע בעורף הישראלי, יכול לגבות מחיר כבד ויוצר הרתעה. כדי לשבש משוואה זו יש לפעול בעומק המערכות ואף האסטרטגי של האויב באמצעים שונים ומגוונים, ובכלל זה הפעלת כוחות קרקעיים המסוגלים להגיע לעומק מערכי האויב. על אודות יכולות האויב מפרט מסמך אסטרטגיית צה"ל¹.

הגותו של ג'ון וורדן: האויב כמערכת

ג'ון וורדן, טייס קרב בהכשרתו, מילא שורה של תפקידי פיקוד, מטה והדרכה בחיל האוויר האמריקני עד פרישתו בדרגת קולונל. ב-1988 פרסם את ספרו *The Air Campaign* המתבסס על עבודת המסטר שכתב במסגרת לימודיו ב-National Defense University. בספר הדגיש את מקומו של הכוח האווירי במלחמה המודרנית. בדומה לתאורטיקנים אחרים, טענתו העיקרית של וורדן הייתה כי העוצמה האווירית יכולה להכריע לבדה את המלחמה אם התוכנית המבצעית תביא לידי ביטוי את יכולות הכוח האווירי ויתרונותיו באמצעות תקיפה מקבילה של חמשת מרכזי הכובד (Center of Gravity) של האויב. את מרכזי הכובד הגדיר וורדן כטבעות המקיפות זו את זו, מהפנימית לחיצונית: ההנהגה המדינית והצבאית; מערכות חיוניות (מערכות פו"ש ותקשורת ברמה האסטרטגית והלאומית); תשתיות (אנרגיה, תחבורה); אוכלוסייה; כוחות הצבא בזירות המלחמה.

תרשים 1: מודל חמש הטבעות: האויב כמערכת

המאמר, יוצג מודל הטבעות של התאורטיקן הצבאי ג'ון וורדן - לנוכח מודל תאורטי העולה מניהול המלחמה בזירה הצפונית ותוצאותיה המוצלחות, הנשמרות עד למועד כתיבת הדברים. בחלקו השני של המאמר ייבחנו פעולותיה של ישראל מול חזבאללה במהלך מלחמת "חרבות ברזל", עד הפסקת האש בנובמבר 2024, כדי לבסס את ישימותו של מודל הטבעות להתמודדות הישראלית מול שחקנים לא מדינתיים.

הגדרת האויב ויכולותיו המבצעיות

בעשורים האחרונים, ובמיוחד עם התערבותה של איראן במלחמת האזרחים בסוריה, התחזק ציר ההתנגדות הכולל את סוריה והמיליציות השיעיות במדינה; המיליציות השיעיות בעיראק; לבנון (על בסיס חזבאללה); ובהקשר הזירתי - הגברת השפעתה של איראן ברצועת עזה, עם תמיכתה וסיועה לחמאס ולגא"פ (הג'האד האסלאמי הפלסטיני). כוחות הציר נעדרים יכולות תמרון שמאפשרות מהלכים התקפיים משמעותיים לשטחה של ישראל, כפי שהיו למדינות ערב עד 1973. מנגד, ציר זה מבין את חולשתו מול יכולות התמרון של צה"ל. לפיכך פיתח תמהיל בעל יכולות התקפיות ברמה האסטרטגית, ובעיקר ירי תמ"ס לעבר מטרות בעומק ישראל מחד גיסא, ומאפשר ליצור מערכי הגנה ברמה הטקטית כדי למנוע תמרון או לפחות להקשות עליו, ובה בעת לצאת לפשיטות ולהתקפות מקומיות ביישובים הסמוכים לגבול מאידך גיסא.

האויב משלב בין התקפה להגנה בכל רמות המלחמה, ובשעה שהוא מגן על נכסיו ומנסה להקשות על התמרון, הוא יכול לתקוף מטרות בעומק ישראל. המאמץ שלו להבטיח את שרידות נכסיו האסטרטגיים נעשה על ידי פיזורם, הסתרתם והטמעתם באזורים שאוכלוסייה אזרחית נמצאת בהם. ואולם כאן אחת מנקודות התורפה שלו: אומנם היכולות האסטרטגיות נמצאות במתקנים מבוצרים ומוגנים, אך הם נייחים וחשופים לתקיפה אם הם מתגלים, כפי שהיה במבצע "משקל סגולי" (2006) במלחמת לבנון השנייה.

לפיכך יש שתי דרכים עיקריות להגנה על המתחמים הנייחים. הראשונה - הסתרת היכולות במרחב האזרחי ותת-הקרקע; השנייה - יצירת מערכים קרביים שיקשו על מהלך קרקעי, ויפגעו ברבים ככל האפשר. השאיפה היא למצות ככל האפשר את השטח האזרחי הבנוי ואת תת-הקרקע, כדי לצמצם את יתרונו היחסי של צה"ל הן בחימוש מונחה מדויק הן בתמרון. האויב עושה זאת בכמה דרכים: ראשית, נכסיו האסטרטגיים נמצאים בעומק המערכות והאסטרטגי שלו, ולפיכך אי אפשר לפגוע בהם באמצעות תמרון קווי. שנית, מערך ההגנה של האויב משמש, לצד ההסתרה של נשק התמ"ס, להגנה טקטית, פסיבית ואקטיבית: מטעני צד, בורות ייקוש ומוקשים על הצירים המובילים למקומות המסתור ואש מדויקת מנגד,

"חיצי הצפון" - תקיפה בבירות, 13 באוקטובר 2024. סדרת המתקפות הגיעה לשיאה ב-27 בספטמבר, עת הופצה מפקדת חזבאללה בדאחיה ובה כמעט כל הצמרת המבצעית של חזבאללה - ובראשה מוזכר הארגון, חסן נצראללה. צילום: ויקיפדיה

על כוח עמידתה של האוכלוסייה. לדוגמה: השמדת מערכות ייצור חשמל.² התאוריה של וורדן ניתנת ליישום גם על מדינות לא דמוקרטיות ועל שחקנים לא מדינתיים, ובכלל זה ארגונים צבאיים לא סדירים או סדירים למחצה, ואף ארגוני פשע. וורדן מדגים טענה זו באמצעות ניתוח המבנה הארגוני של קרטל סמים.³ ההנהגה (המעגל הפנימי) כוללת את ראשי הקרטל ומעגלי התקשורת והאבטחה הקרובים אליהם. הנכסים החיוניים הם מקורות גידול הסמים בשילוב עם מתקני זיקוק הסמים, והתשתיות הן הדרכים להעברת הסמים אל המשתמשים. אוכלוסיית הקרטל כוללת את המגדלים המזקקים את חומרי הגלם ואת המפיצים. את הצבא אפשר להגדיר כאותם "חיילים" האחראים לביצוע ההוראות של הנהגת הקרטל.

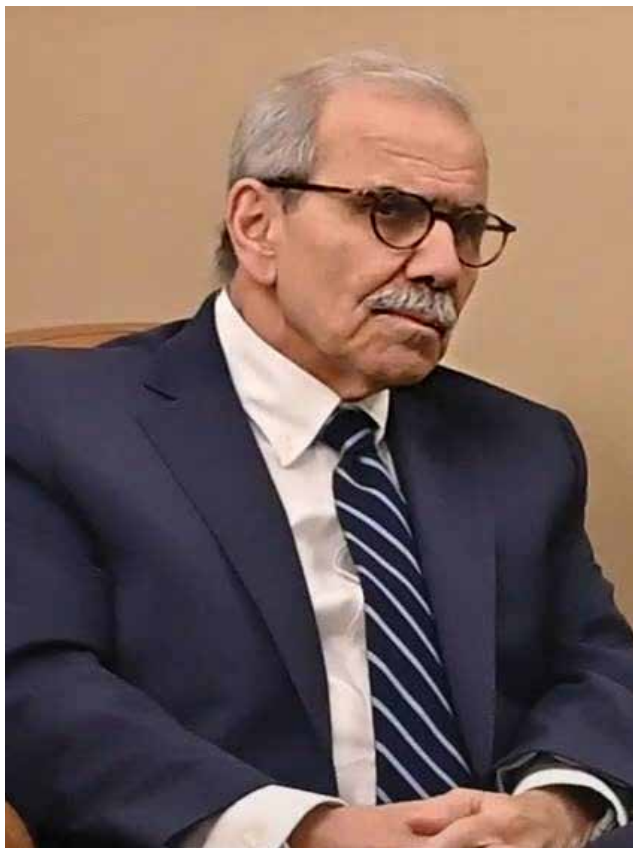
מבצע "חיצי הצפון" (19 בספטמבר 2023 - 27 בנובמבר 2024)

מייד לאחר מתקפת חמאס על יישובי עוטף עזה ב-7 באוקטובר 2023, התגייס חזבאללה ליצירת הסלמה מקבילה בגבול לבנון. הארגון ירה את יריית הפתיחה ביומה השני של המלחמה (8 באוקטובר) וכך הפר את השקט היחסי ששרר בגזרה - להוציא תקריות מקומיות וירי לעיתים רחוקות - מאז מלחמת לבנון השנייה (2006). שיגור הרקטות הראשון היה לעבר הר דב. חזבאללה נטל אחריות לירי, תוך הגדרת הפעולה כצעד הזדהות עם המאבק הפלסטיני ואזכור, אומנם כמס שפתיים, של הצורך לשחרר את יתרת האדמות הלבנוניות "הכבושות",

המודל מדגים את הצורך להתייחס לאויב כאל מערכת (system). הרעיון מאחורי התאוריה קובע כי יש לתקוף את מערכות המשנה שלו ולהביא לשיתוקו הפיזי. כדי למקסם את תהליך השיתוק יש לתקוף כמה שיותר מערכות משנה בה בעת, והדגש צריך להיות על הטבעת הפנימית (הנהגה). תקיפה כזו תביא לשיתוקו המהיר. את יישומה המעשי של התאוריה אפשר לזהות באופן מובהק בתכנון וביצוע המערכה האווירית במהלך מבצע "סופה במדבר" (1991) וכן במבצע "כוח מאוחד" (1999).

טענתו העיקרית של וורדן הייתה כי העוצמה האווירית יכולה להכריע לבדה את המלחמה אם התוכנית המבצעית תביא לידי ביטוי את יכולות הכוח האווירי ויתרונותיו באמצעות תקיפה מקבילה של חמשת מרכזי הכובד של האויב

וורדן קבע כי את התקיפה המקבילה יש לעשות בעזרת כוח אווירי שישגר או יטיל חימוש מונחה מדויק. לשיתונו, מתכנני המערכה האווירית צריכים להתמקד בהשפעה הפסיכולוגית של ההפצצות. כלומר, יש לחשוב על דרכים ליצירת כאוס, בלבול ושיתוק מערכות. כאן נמצא אחד ההבדלים המהותיים בין התאוריה של וורדן לזו של ג'וליו דואה. האחרון קבע כי יש לתקוף ישירות מטרות אזרחיות (ערים), ואילו וורדן מדבר על תקיפת מטרות שלהשמדתן תהיה השפעה ישירה ועקיפה

ראש ממשלת לבנון, השופט נואף סלאם. הצליח להקים ממשלה בת 24 שרים ללא השתתפות פעילה של אף נציג חזבאללה, לראשונה מ-2008. צילום: ויקיפדיה

מרחבים שונים בדרום לבנון והשמידו אלפי כני שיגור.⁷ במחצית ספטמבר 2024, לאחר שצה"ל התקרב למיצוי משימותיו ברצועת עזה, ניתן האות להעברת מרכז הכובד מעזה ללבנון. ב-16 בספטמבר הוסיפה הממשלה למטרות המלחמה את "השבת תושבי גבול הצפון לבתיהם בבטחה", ולמוחרת הוציאה ישראל לפועל סדרת תקיפות חריגה בעצימותה נגד חזבאללה - ראשית, מתקפת הביפרים ומכשירי הרדיו הטרויאניים (17-18 בספטמבר), תקיפת הדרג הבכיר של כוח רדואן (20 בספטמבר), ותקיפות רחבות נגד משגרי רקטות ופעילי חזבאללה שהתכוננו לשיגורים לעבר ישראל (21 בספטמבר).⁸

ב-23 בספטמבר 2024 פתח צה"ל במבצע "חיצו הצפון" נגד יעדי חזבאללה. הותקפו מהאוויר אלפי מטרות באזורים שונים במדינה, בעיקר מטרות שהכילו אמצעי לחימה שהוסתרו במבנים ובתשתיות אזרחיות. כמו כן, נערכו תקיפות ממוקדות בבירות נגד מפקדים בכירים בחזבאללה, פעילי טרור ומאות מחסני אמל"ח, משגרי רקטות ובהן רקטות לטווח בינוני ורקטות כבדות, כטב"מים וטילי שיט.⁹ חלק ניכר מאמצעי הלחימה הוסתרו בבתי אזרחים ובמבנים אזרחיים נוספים. כמו כן, הותקפו עשרות יעדים של מטה המודיעין של חזבאללה, ובהם אמצעי איסוף ומפקדות.¹⁰ לשיאה הגיעה סדרת המתקפות ב-27 בספטמבר, עת הופצה מפקדת חזבאללה

לדבריו. שיטת הפעולה שבחר מאז משקפת עניין בשימור מדרגת עימות נמוכה, וכוללת בעיקר רקטות, פצמ"רים, טילים מונחים נ"ט - המכוונים, לטענתו, נגד מטרות צבאיות - וכן ירי טילים נגד כטב"מים, לצד ניסיונות חדירה וירי רקטי לגליל ליעדים אזרחיים של חוליות פלסטיניות (חמאס וג'האד אסלאמי פלסטיני), באישור חזבאללה ובתיאום עימו.

ורדן קבע כי את התקיפה המקבילה יש לעשות בעזרת כוח אווירי שישגר או יטיל חימוש מונחה מדויק. לשיטתו, מתכנני המערכה האווירית צריכים להתמקד בהשפעה הפסיכולוגית של ההפצצות. כלומר, יש לחשוב על דרכים ליצירת כאוס, בלבול ושיתוק מערכות

ב-11 באוקטובר 2023 שקלה ישראל להוציא לפועל מתקפת מנע על חזבאללה, אולם אפשרות זו נדחתה ובמקומה הוחלט להתמקד בעזה ולהתמודד עימו כחזית משנית. לפיכך, מטרות המלחמה שהוגדרו ב-16 באוקטובר התמקדו בעזה, והנחו להרתיע ולהימנע מהסלמה בצפון שתסיט מאמצים מהדרום.⁴ תגובת צה"ל להתגרירות חזבאללה הייתה סימטרית ומדודה תחילה, תוך עליית מדרגה ככל שנמשכו האירועים. צה"ל סיכל ניסיונות חדירה וחוליות ירי נ"ט של חזבאללה, צמצם את היקפי הפגיעה וגרם למותם של עשרות מאנשי הארגון. כן הסב צה"ל פגיעה לעמדות חזבאללה לאורך הגבול ולמתקנים צבאיים של הארגון. החל ב-26 באוקטובר נרשם צמצום בפעילותו, אך התקיפות התחדשו ב-28 באוקטובר כשישראל הודיעה על תחילת שלב חדש במלחמה בעזה, שכלל כניסת כוחות צה"ל לשטח הרצועה, וב-29 באוקטובר הסתמנה עליית מדרגה מהותית בהיקף האירועים ובעומק הפעילות בשני הצדדים, בהתאם לאיום של איראן וחזבאללה כי ירחיבו את מהלכיהם הצבאיים בעקבות התמרון הקרקעי הישראלי.⁵ מתחילת המלחמה מקיים חזבאללה מגעים הדוקים עם שותפיו לציר ההתנגדות, בדגש על איראן. סביר כי הוא מעורב בהחלטות בנוגע להפעלת גורמי החזית האחרים נגד ישראל - ירי משטח סוריה, ירי על ידי החות"ם בתימן ותקיפות של המיליציות השיעיות בעיראק.⁶

ב-30 ביולי סיכלו מטוסי קרב בתקיפה ממוקדת בבירות את רמטכ"ל חזבאללה, פואד שַכר, יד ימינו של חסן נצראללה. בתגובה תכנן הארגון לשגר מאות רקטות ליישובי הצפון וכטב"מים למרכז הארץ. ואולם ב-25 באוגוסט יצא חיל האוויר למתקפת מנע, שבמהלכה תקפו כ-200 מטוסי קרב ב-40 מרחבים שונים בדרום לבנון והשמידו אלפי כני שיגור

ב-30 ביולי סיכלו מטוסי קרב בתקיפה ממוקדת בבירות את רמטכ"ל חזבאללה, פואד שַכר, יד ימינו של חסן נצראללה. בתגובה תכנן הארגון לשגר מאות רקטות ליישובי הצפון וכטב"מים למרכז הארץ. ואולם ב-25 באוגוסט יצא חיל האוויר למתקפת מנע, שבמהלכה תקפו כ-200 מטוסי קרב ב-40

הלויית נצראללה. גם עיתוי ההלוויה, כחמישה חודשים לאחר החיסול, יש בו כדי להעיד על האיטיות בהתאוששות הארגון - שהיא בעצם פגיעה חריפה בפרוקסי המרכזי של איראן, ובציר ההתנגדות כולו. צילום: ויקיפדיה

חזבאללה, הוגדר מועד הנסיגה ל-18 בפברואר. בתקופה זו הגבירה ישראל את הפעילות לאיתור וסיכול איומים בדרום לבנון ובעומק לבנון. לפי דוח של מרכז עלמא, מכניסת הפסקת האש לתוקף מזהה ישראל ניסיונות של חזבאללה לשקם את התשתיות והיכולות הצבאיות שלו, ופועלת למנוע את חידוש פעילות הארגון.¹⁴

לפי הערכות צה"ל, בסוף אוקטובר 2024 נותרו בידי חזבאללה רק כ-30 אלף רקטות ארטילריות, שהן כ-20% מהרקטות שהיו לארגון בתחילת המלחמה, וכמה מאות כטב"מים, לאחר שכ-70% מהכטב"מים של חזבאללה הושמדו במהלך המלחמה

הגישה הישראלית החדשה נועדה לשנות את המשוואה שהתפתחה בצפון, שבמסגרתה חילופי האש בין ישראל לחזבאללה מתקיימים מתחת לסף המלחמה הכוללת, ולפיכך מוגבלים בהיקפם. אף שמ-8 באוקטובר 2023 הצליח צה"ל טקטית בתוכנית המגננה בצפון, ולחזבאללה נגרמו נפגעים רבים לצד מיעוט נפגעים בצד הישראלי, ברמה האסטרטגית יצר חזבאללה רצועת ביטחון בשטח ישראל, ו-80 אלף ישראלים הפכו פליטים בארצם.¹⁵

בדאחיה, ובה כמעט כל הצמרת המבצעית של חזבאללה - ובראשה מזכ"ל הארגון, חסן נצראללה.

ב-1 באוקטובר 2024 הודיע דובר צה"ל כי הצבא החל בפעולה קרקעית ממוקדת נגד מטרות חזבאללה בדרום לבנון: "צה"ל פועל על פי תוכנית סדורה שתוכננה במטה הכללי ובפיקוד הצפון, ואלה הכוחות התאמנו ונערכו בחודשים האחרונים. הכוחות הקרקעיים מלווים במאמץ תקיפות של חיל האוויר וכוחות תותחנים, שתוקפים מטרות צבאיות באזור במאמץ מתואם עם לוחמי כוחות היבשה".¹¹ מלבד תקיפות חיל האוויר לסיכול בכירי הארגון ויכולות האש שלו, במהלך המבצע יצאו כוחות היבשה לפשיטות קרקעיות מוגבלות בכפרים השיעיים הסמוכים לגבול, כדי להשמיד את התשתיות שהוצבו שם כהכנה לפשיטה של כוחות רדואן.¹² לפי הערכות צה"ל, בסוף אוקטובר 2024 נותרו בידי חזבאללה רק כ-30 אלף רקטות ארטילריות, שהן כ-20% מהרקטות שהיו לארגון בתחילת המלחמה, וכמה מאות כטב"מים, לאחר שכ-70% מהכטב"מים של חזבאללה הושמדו במהלך המלחמה.¹³

ב-27 בנובמבר 2024 נכנסה לתוקף הפסקת האש עם לבנון. לפי ההסכם, ישראל הייתה אמורה לסגת משטח לבנון לאחר 60 יום, אולם לנוכח הפרות חוזרות ונשנות של ההסכם מהצד הלבנוני וחוסר התקדמות בפירוק התשתיות הצבאיות של

דין ומסקנות

מ־8 באוקטובר 2023 ועד מחצית ספטמבר 2024 התאפיין המודוס אופרנדי של צה"ל נגד חזבאללה ב"מידה כנגד מידה": ככל שהארגון הסלים את פעולותיו נגד ישראל - חלה עליית מדרגה באופן התגובה של צה"ל. נקודת מפנה באסטרטגיה הישראלית הגיעה באמצע ספטמבר, עת בשלו התנאים למיקוד בצפון. באופן פעולתו - החל מ"מתקפת הביפרים" ועד שנכנס הסכם הפסקת האש לתוקף ב־26 בנובמבר 2024 - אפשר לראות מעין יישום של התאוריה של וורדן בדבר ראית האויב כמערכת בעל חמישה מרכזי כובד, מהחשוב:

ההנהגה המדינית והצבאית. בימיו הראשונים של "חצי הצפון" חוסלה כמעט כל הצמרת הפיקודית של חזבאללה. **מערכות חיוניות.** נוסף על פגיעה בפעילי חזבאללה רבים, מתקפת הביפרים אף שיבשה את יכולת הפו"ש של הארגון. **תשתיות.** מעבר להפצצת התשתיות הכלכליות של הארגון, תקפה ישראל ב־5 בפברואר את שדה התעופה הצבאי של חזבאללה.

אוכלוסייה. בעקבות גלי התקיפות, כולל של בתי אזרחים שבהם אוחסן נשק, תועדה נהירה המונית של עשרות אלפי אזרחים לבנוניים צפונה. ביום הראשון למבצע נהרגו 492 לבנונים, מספר כמעט זהה למספר ההרוגים הכולל של חזבאללה מ־8 באוקטובר 2023 ועד 23 בספטמבר 2024, במהלך כמעט שנה של לחימה בצפון. לטענת הלבנונים, מדובר במספר ההרוגים הגבוה ביותר במדינה ביום אחד מאז סיום מלחמת האזרחים ב־1990.

מ־8 באוקטובר 2023 ועד מחצית ספטמבר 2024 התאפיין המודוס אופרנדי של צה"ל נגד חזבאללה ב"מידה כנגד מידה": ככל שהארגון הסלים את פעולותיו נגד ישראל - חלה עליית מדרגה באופן התגובה של צה"ל. נקודת מפנה באסטרטגיה הישראלית הגיעה באמצע ספטמבר, עת בשלו התנאים למיקוד בצפון

כוחות הצבא בזירות המלחמה. לפי הערכות צה"ל, כ־2,500 פעילים של הארגון נהרגו במהלך המבצע. מהלומות ספטמבר הניבו ציפייה שישאל תנצל את הפגיעה הקשה ביכולות הפו"ש של חזבאללה, ותמנף אותה להעצמת הפגיעה בארגון ולשיתוקו לאורך זמן. חרף ההימנעות הישראלית מלעשות כן וחרף הפסקת האש משלהי נובמבר, נכון לזמן כתיבת הדברים ניכר כי חזבאללה עודנו מתקשה להתאושש. למרות הטענה כי עיתוי מתקפות הביפרים ומכשירי האלחוט, שהוכנו במשך שנים כנשק הפתעה לפתיחת מלחמה, נגזר מחשש לחשיפתו, וכי תקיפת מפקדי רדואן הייתה בגדר ניצול הזדמנות מודיעינית ומבצעית, אפשר להתרשם מעילותן בשיתוק מרכזי הכובד של הארגון ובהשגתן את המטרה המקווה: ניתוק הזירות.

עדות לחולשת חזבאללה הנוכחית אפשר למצוא בעובדה שהארגון נאלץ להסכים להיות מיוזג על ידי תנועת אמל השיעית במשא ומתן ליישום החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 1701. החלטה זו מחייבת את נסיגתו מדרום לבנון והעברת נשקו לידי המדינה, אף שמזכ"ל חזבאללה הנוכחי, נעים קאסם, טען כי החלטה זו נוגעת רק לדרום המדינה. כמו

כן, חזבאללה ספג שתי מכות גדולות נוספות: מועמד שנתמך על ידי ארצות הברית, גנרל ג'וזף עאון, נבחר לנשיאות לאחר שמועמדו של חזבאללה, סלימאן פרנג'יה, פרש מהמרוץ; האירוע הנוסף הוא מינוי השופט נואף סלאם לראש הממשלה, ובכך החליף את בעל בריתו של חזבאללה, נג'יב מיקאטי, שכיהן כראש ממשלת מעבר מאז אוקטובר 2022. זאת ועוד, סלאם הצליח להקים ממשלה בת 24 שרים - ללא השתתפות פעילה של אף נציג חזבאללה, לראשונה מ־2008. כך חוסלה האחיזה של הארגון במערכת הפוליטית הלבנונית, שנמשכה מאז 1992 - השנה שבה נציגיו של חזבאללה נבחרו לראשונה לפרלמנט.¹⁶

ב־17 בפברואר, יום לפני נסיגת צה"ל מלבנון לפי הסכם הפסקת האש, הודיעה ישראל כי צה"ל ייסוג אולם כוחותיו יישארו בחמש נקודות אסטרטגיות. בתגובה הסתפק חזבאללה בהטחת ביקורת נגד חולשתה של ממשלת לבנון החדשה. גם עיתוי הלווייתו של נצראללה, כחמישה חודשים לאחר חיסולו, יש בו כדי להעיד על האיטיות בהתאוששות הארגון - שהיא בעצם פגיעה חריפה בפרוקסי המרכזי של איראן, ובציר ההתנגדות כולו.

סיכום

מטרתו של מאמר זה הייתה להצביע על נחיצותה של תאוריה צבאית שתשמש כמגדלור לצה"ל בבואו להתמודד עם האתגרים המשחרים לפתחו, זאת באמצעות בחינת מודל חמש הטבעות של וורדן כפי שהוא בא לידי ביטוי בתגובה הצבאית הישראלית לחזבאללה במהלך מלחמת "חרבות ברזל". חרף הצהרת הארגון בתחילת המלחמה, שכל עוד המלחמה בעזה נמשכת יימשכו גם תקיפות חזבאללה, הצטברו כלל הפגיעות בחזבאללה למסה קריטית שהביאה אותו להסכים להסדרה. לנוכח יעילות שיתוק מרכזי הכובד של חזבאללה, כפי שבאה לידי ביטוי במבצע "חצי הצפון", אפשר להסיק שאופן פעולה זה עשוי להניב פירות גם במבצעים עתידיים של ישראל מול יריביה.

שימוש יעיל בתפיסת חמש הטבעות של וורדן מחייב היכרות מוקדמת עם האויב וזיהוי מדויק של מרכזי הכובד שלו. רק לאחר מכן אפשר יהיה לפעול מולם, תוך התאמת היכולות המבצעיות לשיתוק של כל מרכזי הכובד בה בעת

התאוריה של וורדן קובעת כי הדרך להכרעת האויב נמצאת בתקיפה משולבת וסימולטנית של כלל מרכזי הכוח של האויב, ולפיכך יכולה לשמש בסיס מוצק לקראת תכנון וניהול של מבצעים עתידיים, ושל תהליכי בניין הכוח והפעלתו. שימוש יעיל בתפיסת חמש הטבעות של וורדן מחייב היכרות מוקדמת עם האויב וזיהוי מדויק של מרכזי הכובד שלו. רק לאחר מכן אפשר יהיה לפעול מולם, תוך התאמת היכולות המבצעיות לשיתוק של כל מרכזי הכובד בה בעת.

ההערות למאמר זה מתפרסמות בסוף הגיליון.

- שם
מי טל, ג' ודודוב, ע' (2024, 6 בדצמבר). איך פגע צה"ל ב-5 המאמצים העיקריים של חיזבאללה? עושים סדר. אתר צה"ל אוריון (2024)
אייכנר, א', בן קימון, א' וכן ארי, ל' (2024, 24 בספטמבר) יום הלחימה העוצמתי ביותר, ומנופי הלחץ הבאים על חיזבאללה: "זה רק הפרומו". YNET
מבצע "חצי הצפון": תגובות בלבנון ומשמעויות (2024, 26 בספטמבר). המרכז למורשת המודיעין
זיתון, י', קראוס, י', אדלסון, ד', בן ארי, ל', אייכנר, א' ופריד, ש' (2024, 1 באוקטובר). צה"ל נכנסת קרקעית לדרום לבנון: "נעשה מה שנדרש כדי להשיב את תושבי הצפון לבתיהם". YNET
חזות, ג' (2024, 26 בנובמבר). התנאים הנדרשים להחזרת תושבי הצפון לבתיהם – ההיבט הצבאי. מבט על גיליון 1920 ניו יורק טיימס: חמינאי הורה להיערך לתקיפת ישראל (30 באוקטובר 2024). כלכליסט
בארי, ט' ולווריק, ז' (פברואר 2025). ישראל נשארת בחמישה אזורים מרכזיים בדרום לבנון כמענה לשיקום פוטנציאלי של יכולות התקיפה של חזבאללה. עלמא: מרכז חינוכי-מחקרי ישראלי לחקר האתגרים הביטחוניים על גבול הצפון, עמ' 1 חזות, ג' ושלח, ע' (2024, 30 בספטמבר). תמרון יבשתי בחזית הצפון - משמעויות והשלכות. נייר מדיניות. המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS)
נריה, ז' (2025, 23 בפברואר). חיזבאללה מאותת על אפשרות לחידוש מלחמת האזרחים. המרכז הירושלמי לענייני חוץ וביטחון
- הח"ר המשוורין חובש כומתה שחורה (עמ' 32)**
פינקל, י' (2024, 12 בספטמבר). ממעבר ארז למעבר רפיח: לקחי מט"ק במלחמה – השלכות להכשרה ולעצמאות הנדרשות בלש"ב. מערכות
שמואל, ש' (2024, 28 במרס). הטנק (לא) מת. עכשיו הבה דבר על מחלקת השריון. מערכות
סא"ל ע' (אפריל 2000). הנגמ"ש – אמצעי תובלה ממוגן או רכב לחימה נושא רובאים? מערכות 370, עמ' 16-18
הוורמאכט הפעיל מספר קטן של נגמ"שים חמושים עוד בשלהי מלחמת העולם השנייה. הצבא הגרמני הכניס נגמ"שים שכאלה לשימוש בשנות ה-50 ולאחריו עשו זאת גם צבאות ברית ורשה והצבא השוודי. למערב הגיעה האופנה עם הצרפתים בשנות ה-70 ולאחריהם בשנות ה-80 האמריקנים והבריטים. ראו: סא"ל ע' (אפריל 2000), עמ' 18
ON ENGLISH, J.A., & GUNDMUNDSSON, B.I. (1994). INFANTRY – REVISED EDITION. PRAEGER, PP. 174, 176
KRIWANEK, T.M. (1985, DECEMBER 2). THE ARMORED INFANTRY IN THE US FORCE STRUCTURE, Ft. LEAVENWORTH, KS: US ARMY SCHOOL OF ADVANCED MILITARY STUDY, P.1
סא"ל ע' (אפריל 2000), עמ' 21-22
התו"ל האמריקני של שנות ה-80 הגדיר ח"ר ממובן כח"ר משוורין הרכוב על גבי כלי לחימה לח"ר (IFV) ואילו ח"ר משוורין כח"ר הרכוב על נגמ"שים שאינם חמושים). ראו: KRIWANEK (1985), P. 2
UNITED STATES ARMY (MAY 1986). FM 100-5 OPERATIONS, HEADQUARTERS, DEPARTMENT OF THE ARMY, PP. 41-42
UNITED STATES ARMY (JUNE 1993). FM 100-5 OPERATIONS, HEADQUARTERS, DEPARTMENT OF THE ARMY, PP. 2-22 – 2-23
אמ"ץ-תו"ד (נובמבר 2009). הצבא המודולארי – עוצבת היסוד ביבשה, מחשבות וכיווני התפתחות. תצפית 42
UNITED STATES ARMY (FEBRUARY 2008). FM 3-0
- OF INEQUITIES IN TRIAGE IMPACT NATIONAL SECURITY. JOURNAL OF HEALTH AND SOCIAL SCIENCES 9(3), PP. 432-456
ון קרפלד, מ' (1983). מלחמה ותחזוקה. משרד הביטחון, פרק 6
הצטיינות ברחפנים כבדים מסייעת לפתור בעיות כאלה, הגם שמטבע הדברים כמות המים שחטיבה צורכת ביממה מקשה על הסתמכות בלעדית על רחפנים, גם הכבדים שבהם המסוגלים לשאת כמה עשרות ק"ג, גם בהנחה שאף אחד מהם לא יופל בדרך או ישובש. צה"ל עשה כבר שימוש ברחפנים לוגיסטיים במלחמה. שטיין, ג' (2024, 6 בנובמבר). על הספקה רב-ממדית כבר שמעתם? אתר צה"ל
רוחב הפס הלוגיסטי הכולל שבו השתמשו כל הכוחות האמריקניים במלחמת המפרץ גם יחד היה כמאה MBPs. במלחמת המפרץ השנייה כבר גדל רוחב הפס פי 30. לצורך הקבלה, קצב של 100MBPs נמוך באופן ניכר מקצב הורדת המידע במכשיר סלולרי בודד מהדור החמישי בארצות הברית, נכון ל-2024. במילים אחרות, כל תעבורת הנתונים של מאות אלפי אנשי כוחות הקואליציה בין זירת המלחמה ובין מדינות המקור ב-1991 הייתה פחות מקצב העברת נתונים במכשיר בודד ב-2024. LELAND, J., & PORCHE III, I. (2004). FUTURE. ARMY BANDWIDTH NEEDS AND CAPABILITIES. RAND, 2004, PP. 10-11; BAPT, R. (JULY 2024). USA MOBILE NETWORK EXPERIENCE REPORT. OPEN SIGNAL
ראיונות שערכו במל"י עם מפקדים לאחר התמרון כך עלה גם מכנסי סיכום הלחימה של האוגדות שנלחמו בצפון, ומתחקירים מראיונות שערכו מל"י בנושא התרגילים לאחר הפסקת האש בצפון בנובמבר 2024
ועדת החקירה – מלחמת יום הכיפורים, דין וחשבון שלישי ואחרון, חלק רביעי, ירושלים 1975, עמ' 1350-1352
(STRUCK, J. (2024, SEPTEMBER 5)
UKRAINIAN AK-74-EQUIPPED FPV DRONE ENGAGES RUSSIAN FORCES FOR THE FIRST TIME. KYIVPOST; STRUCK, J. (2024, SEPTEMBER 16). 'CAN CHASE A HELICOPTER' – UKRAINIAN FPV DRONE REACHES 325 KM/H. KYIVPOST; TOPOROKOVA, V. (2025, APRIL 22). DRONE-ON-DRONE WAR: HOW UKRAINE'S FPV INTERCEPTORS ARE BEATING RUSSIA IN THE SKY. UNITED24MEDIA; HAMBLING, D. (2025, FEBRUARY 3). UKRAINE'S AMBUSH DRONES STEP UP ATTACKS BEHIND ENEMY LINES. FORBES
הנקין, י' (2022, 8 במאי). "שלושת הגדולים" מכים שוב: לקחים צבאיים ראשוניים מחודשיים של מלחמה באוקראינה". בין המערכות. ייאמר כי מאז כתיבת המאמר עלה מאוד תפקידם של הרחפנים המתאבדים בלחימה, בעוד בחודשי המלחמה הראשונים באוקראינה כמעט לא באו לידי ביטוי ברור שאין פירוש הדבר חופש לכל מפקד לגרום לחייליו להתאמץ עד כדי מכת חום וכו', אבל יש מרחב שיקול דעת בין עוצר אימונים כמעט אוטומטי ובין אימון שמבקש לדמות גם את הקשיים של מזג אוויר חם או קר
- ממעשה להלכה: גזירת תאוריה צבאית מתפיסת הלחימה של צה"ל במהלך "חצי הצפון" (עמ' 26)**
מסמך אסטרטגיית צה"ל (ינואר 2015), עמ' 11-12
SLOAN, MODERN MILITARY STRATEGY, 39-40
WARDEN, J.A. (1999). THE ENEMY AS A SYSTEM. AIRPOWER JOURNAL SPRING, PP. 41-55
אוריון, א' (2024, 23 בספטמבר). "עשר המכות" – שלב חדש במלחמה בין ישראל לחיזבאללה. מבט על גיליון 1897 מרוח, א' (2023, 30 באוקטובר). חרבות ברזל: ההסלמה בין חזבאללה לצה"ל עדיין מתחת לסף המלחמה. מבט על גיליון 1775